

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ СУМІЖНИХ ПРАВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Машкова В. І.,

аспірант кафедри інтелектуальної власності та інформаційного права

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: 0000-0002-2036-988X

valeriamashkova@gmail.com

Ця стаття присвячена дослідженню використання об'єктів суміжних прав у соціальних мережах. Під час підготовки статті були досліджені можливі способи використання фонограм і відеограм у таких соціальних мережах, як Instagram та Тік Ток, серед яких було виокремлено найпоширеніший, а саме – включення до аудіовізуального твору, фонограми або відеограми. Встановлено, що вказаний спосіб використання об'єктів суміжних прав не належить до випадків можливого вільного використання об'єктів суміжних прав і потребує отримання дозволу правовласника на таке використання. На підставі аналізу нормативно-правових актів у галузі управління авторськими та суміжними правами, а також умов використання соціальних мереж Instagram та Тік Ток було сформовано перелік способів, за допомогою використання яких користувачі можуть отримати дозвіл на включення фонограми та/або відеограми до іншої фонограми / відеограми. Під час проведення дослідження виявлено, що найпростішим та найзручнішим способом отримання ліцензії на включення фонограми та/або відеограми до іншої фонограми / відеограми / аудіовізуального твору є отримання її безпосередньо від відповідної соціальної мережі шляхом використання тих об'єктів суміжних прав, які розміщені у так званій бібліотеці об'єктів такої соціальної мережі. Детально розглянуто та проаналізовано способи отримання ліцензії на використання об'єктів суміжних прав у випадку відсутності можливості отримання такого дозволу безпосередньо в потрібній соціальній мережі. У процесі здійснення дослідження виявлено та описано головні недоліки управління суміжними майновими правами у сфері «включення до фонограми, відеограми, аудіовізуального твору» особисто правовласником та за допомогою організації колективного управління із застосуванням форми добровільного колективного управління.

Ключові слова: фонограма, відеограма, суміжні права, ліцензія, використання об'єктів суміжних прав.

Постановка проблеми. Як свідчать дослідження світового досвіду, необхідним елементом системи правової охорони права інтелектуальної власності, без якого неможливо реалізувати закріплені законодавством авторське право та суміжні права, у будь-якій державі є колективне управління цими правами (О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін., 2007; Дроб'язко В. С., 2010). Саме така форма управління авторськими та суміжними правами стала рятувним колом правовласників на шляху до отримання авторської винагороди за використання належних їм об'єктів в умовах сучасного технологічного прогресу. Адже головним її призначенням було і залишається здійснення функції збору доходів від прав у тих випадках, коли правовласники вже не в змозі самостійно відслідкувати всі випадки використання об'єктів авторського права та суміжних прав, правами на які вони володіють.

Задля досягнення окресленої мети наша держава, як і багато інших країн світу, роками прагне створити ефективну систему управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав. Однак, як всім відомо, прогрес не стоїть на місці. І своїм розвитком він

продовжує кидати побудованій системі колективного управління нові і нові виклики. І найбільшим із них на цей момент, на наш погляд, стали соціальні мережі.

Можна однозначно стверджувати, що поширення соціальних мереж створило нову дійсність, якій притаманні як переваги, так і недоліки. З одного боку, соціальні мережі відкривають нові економічні можливості, у тому числі ринкові, які полягають у вільному поширенні авторами своїх результатів інтелектуальної власності. З іншого боку, існує загроза для авторів у вигляді несанкціонованого копіювання та/або використання інформації без їхньої згоди та виплати винагороди за таке використання (Канарик Ю. С., Котлярова М. О., 2021).

Саме тому особливої актуальності на цьому етапі розвитку системи колективного управління авторськими та суміжними правами в Україні набуває дослідження особливостей використання об'єктів суміжних прав у соціальних мережах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових праць і публікацій сучасності свідчить про відсутність системних досліджень у галузі використання об'єктів суміжних прав у соціальних мережах. Дослідження окремих аспектів використання та захисту прав інтелектуальної власності в соціальних мережах містяться в роботах Канарик Ю. С., Тарасенко Л. Л., Огнев'юк Г. З., Майданик Л. Р., Зерова К. О.

Мета статті. Метою статті є дослідження правових засад використання об'єктів суміжних прав у соціальних мережах та виявлення проблем такого використання.

Основний матеріал. Відповідно до ст. 34 Закону України «Про авторське право і суміжні права» об'єктами суміжних прав є виконання, фонограма, відеограма, програма організації мовлення. При цьому, згідно із ст. 1 вказаного закону, кожен із цих об'єктів визначається таким чином:

- виконання – результат індивідуальної чи колективної діяльності з артистичного представлення музичних, драматичних, літературних, хореографічних або подібних творів, фольклору чи інших художніх образів;
- фонограма – вироблений (кінцевий) звукозапис виконання або інших звуків, або відображень звуків, крім звукозапису, що використовується у складі аудіовізуального твору;
- відеограма – вироблений (кінцевий) відеозапис виконання або інших зображень (із звуковим супроводом або без нього), крім відеозапису, що використовується у складі аудіовізуального твору;
- програма організації мовлення – поєднана єдиною творчою концепцією сукупність передач (телерадіопередач), інших творів та/або об'єктів суміжних прав, яка має постійну назву і транслюється радіомовником чи телемовником за певною сіткою мовлення (Закон, 2022).

Із зазначених визначень стає зрозумілим, що в соціальних мережах ми можемо мати справу насамперед із такими об'єктами, як фонограма та відеограма. Тому зосередимо свою увагу саме на них.

Перелік майнових прав на кожен із вказаних об'єктів є ідентичним: право на використання такого об'єкту будь-яким способом (способами) та виключне право дозволяти або забороняти використання відповідного об'єкта іншими особами. А от переліки основних способів використання зазначених об'єктів, вказані у Законі України «Про авторське право і суміжні права», дещо відрізняються один від одного. Та один із них все ж є спільним серед обох об'єктів: «включення до аудіовізуального твору, фонограми або відеограми відповідно».

Якщо поглянути на вказаний спосіб використання фонограм і відеограм з урахуванням популярності таких соціальних мереж, як Тік-Ток та Instagram (а саме сервісу Instagram Reels), то можна зробити висновок, що саме вони є потужним джерелом використання фонограм і відеограм шляхом включення їх до фонограм або відеограм.

Як відомо, Тік-Ток – це соціальна мережа, основною функцією якої є надання її користувачам можливості створення коротких відео. Зі свого боку, Instagram Reels – це сервіс соціальної мережі Instagram, який дає змогу користувачам створювати короткі відео та додавати до них музику. Тобто і Тік-Ток, і сервіс Instagram Reels надають користувачам практично ідентичну можливість, а саме: створення аудіовізуальних творів та/або відеограм та включення до них інших відеограм і/або фонограм.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права», використання об'єкта суміжних прав, якщо такі дії не підпадають під передбачені цим Законом випадки вільного використання об'єктів суміжних прав, без дозволу суб'єкта таких прав вважається порушенням особистих немайнових і/або майнових суміжних прав (Закон, 2022)

Слід зазначити, що стаття 43 вказаного вище закону містить виключний перелік вільного використання об'єктів суміжних прав. Однак, на наш погляд, більшість випадків використання фонограм і відеограм у соціальних мережах Тік-Ток та Instagram з метою створення відео з додаванням музики не охоплюються передбаченими винятками вільного використання об'єктів суміжних прав.

Водночас ч. 3 ст. 39 та ч. 3 ст. 40 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачено такі способи використання, за яких використання фонограми / відеограми може відбуватися без дозволу суб'єкта майнових суміжних прав на відповідний об'єкт, але з виплатою йому справедливої винагороди, а саме (щодо фонограми) – публічне виконання та публічне сповіщення; щодо відеограми – публічне демонстрування та публічне сповіщення (Закон, 2022). Як видно з наведеного, вказані способи використання також не передбачають такого способу використання фонограми та відеограми, як «включення до аудіовізуального твору, фонограми або відеограми відповідно».

З урахуванням вищезазначеного можна зробити висновок, що використання фонограми та відеограми способом «включення до аудіовізуального твору, фонограми або відеограми відповідно» має здійснюватися виключно з дозволу правовласника.

Згідно ч. 1 ст. 47 Закону України «Про авторське право і суміжні права» суб'єкти авторських і /або суміжних прав можуть здійснювати належні їм майнові на відповідні об'єкти такими способами: особисто, через представника чи іншу уповноважену особу або за допомогою організації колективного управління.

З огляду на вищезазначені положення у користувачів соціальних мереж є три способи отримати дозвіл на включення тієї чи іншої фонограми / відеограми до власного короткого відео.

На підстав аналізу умов використання соціальних мереж Instagram та Tik Tok можна зробити висновок, що найпростішим із них є отримання дозволу через представника чи іншу уповноважену особу, якою в нашій ситуації виступають власне самі соціальні мережі Instagram та Tik Tok. З цього приводу в довідковому центрі Instagram вказано так: «Ви можете записувати відео Reels зі своїм власним оригінальним аудіо, оригінальним аудіо іншого автора відео Reels чи використати аудіо з бібліотеки аудіо Instagram за допомогою інструмента «Аудіо» у відео Reels. Оригінальне аудіо – це унікальне аудіо, яке ви створили під час записування відео Reels у додатку Instagram чи в завантаженому вами відео, або унікальне аудіо від іншого автора відео Reels. Ліцензоване аудіо – це аудіо, захищене авторським правом, доступне в бібліотеці аудіо Instagram, що містить музику, фільми, телешоу й звукові ефекти» (Instagram, 2023).

Зі свого боку, приписами п. 7 Умов використання Tik Tok вказано, що: «У відносинах між вами та TikTok увесь вміст, програмне забезпечення, зображення, текст, графіка, ілюстрації, логотипи, патенти, товарні знаки, знаки обслуговування, авторські права, фотографії, аудіо, відео, музика та «вигляд і відчуття» Послуг та всі пов'язані з ними права інтелектуальної власності («Вміст TikTok») належать або ліцензовані TikTok, при цьому розуміється, що ви або ваші ліцензіари будете володіти будь-яким Вмістом користувача (як визначено нижче), який ви завантажуєте або передаєте через Послуги (TikTok, 2021).

Із зазначеного можемо припустити, що Instagram і TikTok укладають із правовласниками ліцензійні угоди на використання об'єктів авторського права та/або суміжних прав, на підставі яких надають своїм користувачам субліцензії на використання таких об'єктів шляхом включення їх до Reels чи коротких відео TikTok.

Однак, виникає запитання щодо можливості використання тих фонограм і відеограм, які відсутні в так званих бібліотеках Instagram та TikTok. У такому разі користувачеві доведеться або отримувати дозвіл від правовласника особисто, або намагатися зробити через організацію колективного управління.

Особисте отримання дозволу від правовласника, на наш погляд, є найбільш незручним способом для обох сторін цього процесу, адже вимагає великих затрат часу та сил як від користувача, так і від правовласника. Зокрема, найпершою проблемою, яка постає на шляху користувача в такому випадку, є пошук і визначення особи, яка володіє майновими суміжними правами на необхідну йому фонограму / відеограму. Адже, як відомо, у теорії авторського права та суміжних прав умовно вирізняють дві категорії правовласників: первинні та вторинні. І якщо первинного суб'єкта суміжних прав можливо визначити за умови знання та застосування законодавства в зазначеній галузі, то про наявність вторинного суб'єкта (до якого відносяться в тому числі особи, які набули майнові права на підставі договору) та належність йому майнових прав користувач може навіть не здогадуватись. І навіть у випадку безперешкодного розв'язання такої проблеми надалі користувача та правовласника чекає листування з метою погодження надання дозволу, що вимагатиме від них бодай незначної, однак витрати часу. А якщо взяти до уваги той факт, що активність соціальних мереж Instagram та TikTok наразі становить понад 1 мільярд активних користувачів щомісяця (Алгрєн М., 2023), то складно буде заперечувати що існує дуже велика ймовірність того, що користувач або взагалі не зможе отримати бажаний дозвіл, або отримає його тоді, коли це питання вже втратить для нього свою цінність.

Вирішити окреслену проблему якраз і було покликане запровадження системи колективного управління авторськими та суміжними правами.

Відповідно до Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» в Україні виділяють три форми колективного управління: добровільне, розширене й обов'язкове. Добровільне колективне управління – це колективне управління, що здійснюється організаціями колективного управління, зареєстрованими у встановленому цим Законом порядку, виключно щодо об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, включених до каталогу відповідної організації колективного управління. Розширене колективне управління – це колективне управління майновими правами на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав незалежно від їх наявності в каталозі організації колективного управління (крім випадків, коли відповідні права вилучені правовласником з колективного управління в порядку, встановленому цим Законом), у визначених цим Законом сферах, що здійснюється акредитованими Установою організаціями у визначених цим Законом сферах. І зрештою обов'язкове колективне управління – це колективне управління майновими правами на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав незалежно від їх наявності в каталозі організації колективного управління, що здійснюється акредитованими Установою організаціями у визначених цим Законом сферах (Закон, 2018).

При цьому частини 5 та 6 ст. 12 Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» містять виключний перелік сфер, у яких можливе здійснення розширеного й обов'язкового колективного управління, серед якого відсутня така сфера, як «включення до аудіовізуального твору, фонограми чи відеограми». Це означає, що здійснення колективного управління в зазначеній сфері можливе лише у формі добровільного колективного управління. Проте в цій ситуації застосування вказаної форми колективного управління не вирішує проблеми необхідності визначення користувачем, якій з організацій колективного управління належить право управління об'єктами того чи іншого правовласника, і створює потребу укладення тим самим користувачем договорів із великою кількістю організацій колективного управління.

З урахуванням вказаного можна дійти висновку, що на цей момент наявна в Україні система колективного управління не здатна ефективно впоратися із проблемою отримання дозволу на включення фонограм і відеограм до аудіовізуального твору, іншої фонограми чи відеограми.

Висновки. Підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити такі висновки. По-перше, у зв'язку з розвитком сучасних соціальних мереж усе більшої популярності набуває такий спосіб використання об'єктів суміжних прав, як «включення до аудіовізуального твору, фонограми чи відеограми». По-друге, найлегшим способом отримати дозвіл на використання певного об'єкта суміжних прав таким способом для користувача є використання відповідного об'єкта безпосередньо з «бібліотеки» відповідної соціальної мережі. По-третє, у випадку відсутності бажаного об'єкта суміжних прав у «бібліотеці» соціальної мережі наразі користувачеві недоступні швидкі й ефективні методи здобуття дозволу на його правомірне використання.

Mashkova V. Problems of using objects of related rights in social networks

This article is dedicated to the study of the use of related rights objects in social networks. During the preparation of the article, possible ways of using phonograms and videograms in such social networks as Instagram and Tik Tok were investigated. The inclusion of the subject of related rights in an audiovisual work, phonogram or videogram was found to be the most common of such uses. It was established that the specified method of using objects of related rights does not belong to the cases of possible free use of objects of related rights and requires the permission of the right holder for such use. Based on the analysis of legal acts in the field of copyright and related rights management, as well as the terms of use of social networks Instagram and Tik Tok, a list of methods was formed by using which users can obtain permission to include a phonogram and/or videogram in another phonogram/videogram. During the research, it was found that the easiest and most convenient way to obtain a license to include a phonogram and/or videogram in another phonogram and/or videogram and/or audiovisual work is to obtain it directly from the corresponding social network by using those objects of related rights that are placed in the so-called "libraries" of objects of such a social network. The methods of obtaining a license for the use of objects of related rights in the absence of the possibility of obtaining such a permit directly in the required social network are considered and analyzed in detail. In the process of conducting the research, the main shortcomings of the management of related property rights in the field of «inclusion in a phonogram, videogram, audiovisual work» personally by the right holder and with the help of a collective management organization using a form of voluntary collective management were identified and described.

Key words: phonogram, videogram, related rights, license, use of related rights objects.

Література:

1. Право інтелектуальної власності. академ. курс : підручник для студентів вищих навч. закладів / за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. – К. : Концерн Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – С. 264–293;
2. Дроб'язко В. С. Колективне управління авторським правом і суміжними правами. Зарубіжний досвід – Київ : ТОВ «Лазурит-Поліграф», 2010. – 166 с.
3. Канарик Ю. С., Котлярова М. О. Захист прав інтелектуальної власності в соціальних мережах: окремі аспекти. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 9/2021. – С. 68–71.
4. Про авторське право і суміжні права: Закон України №2811-IX від 01 грудня 2022 р. в ред. від 15.04.2023. Верховна Рада України. Офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення 20.09.2023).
5. Яке аудіо можна застосовувати у відео Reels в Instagram. Довідка з додатка для Android. URL: https://help.instagram.com/329208821595430/?helpref=uf_share (дата звернення 20.09.2023 р.).
6. Умови використання TikTok. URL: <https://www.tiktok.com/legal/page/row/terms-of-service/en> (дата звернення 20.09.2023).
7. Алгрэн М. 40+ статистики, фактів і трендів Instagram за 2023 рік. Research. 2023. URL: <https://www.websiterating.com/uk/research/instagram-statistics/#:~:text=Instagram>.
8. Алгрэн М. Понад 30 статистичних даних, використання, демографічних даних і фактів TikTok за 2023 рік. Research. 2023. URL: <https://www.websiterating.com/uk/research/tiktok-statistics/#sources>
9. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав: Закон України №2415-VIII від 15 травня 2018 р. в редакції від 15.04.2023 Верховна Рада України. офіц. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#Text> (дата звернення 20.09.2023).

References:

1. Orliuk, O. P. Androshchuk, H. O. Butnik-Siverskyi, O. B. et al. (2007). Pravo intelektualnoi vlasnosti: Akad. kurs: Pidruch. dlia stud. vyshchych navch. zakladiv. [Intellectual property law: acad. course: textbook for students higher education institutions] .K: Vydavnychi Dim "In Yure" – S. 264-293 [in Ukrainian].
2. Drobiazko V.S. (2010). Kolektyvne upravlinnia avtorskyim pravom i sumizhnyimi pravamy. Zarubizhnyi dosvid [Collective management of copyright and related rights. Foreign experience] – Kyiv : TOV «Lazuryt-Polihraf», – 166 s. [in Ukrainian].
3. Kanaryk Yu.S., Kotliarova M.O. (2021) Zakhyst prav intelektualnoi vlasnosti v sotsialnykh merezhakh: okremi aspekty.[Protection of intellectual property rights in social networks: certain aspects]. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. №9/2021 – S. 68–71 [in Ukrainian].
4. Pro avtorske pravo i sumizhni prava [About copyright and related rights]: Zakon Ukrainy №2811-IX vid 01 hrudnia 2022 r. v red. vid 15.04.2023. Verkhovna Rada Ukrainy. ofits. veb-sait. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> [in Ukrainian].
5. Yake audio mozna zastosovuvaty u video Reels v Instagram [What audio can be used in Reels videos on Instagram]. Dovidka z dodatka dlia Android. URL:https://help.instagram.com/329208821595430/?helpref=uf_share [in Ukrainian].
6. Umovy vykorystannia TikTok [TikTok Terms of Use]. URL: <https://www.tiktok.com/legal/page/row/terms-of-service/en> [in English].
7. Alhren M. (2023). 40+ statystyky, faktiv i trendiv Instagram za 2023 rik [40+ Instagram statistics, facts and trends for 2023]. Research. URL: <https://www.websiterating.com/uk/research/instagram-statistics/#:~:text=Instagram> [in Ukrainian].
8. Alhren M. (2023). Ponad 30 statystychnykh danykh, vykorystannia, demohrafichnykh danykh i faktiv TikTok za 2023 rik [30+ TikTok statistics, usage, demographics and facts for 2023]. Research. URL: <https://www.websiterating.com/uk/research/tiktok-statistics/#sources> [in Ukrainian].
9. Pro efektyvne upravlinnia mainovymy pravamy pravovlasnykiv u sferi avtorskoho prava i (abo) sumizhnykh prav [On Effective Management of Property Rights of Copyright Holders in the Field of Copyright and (or) Related Rights]: Zakon Ukrainy №2415-VIII vid 15 travnia 2018 r. v redaktsii vid 15.04.2023 r. Verkhovna Rada Ukrainy. ofits. veb-sait. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#Text> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.09.2023

Стаття рекомендована до друку 02.11.2023